

W E E K B L A D

VAN HET

NEDERLANDSCH TIJDSCHRIFT VOOR GENEESKUNDE.

INHOUD: Dr. W. KOSTER, Verder debat onwenschelijk. Een woord aan Dr. G. W. BRUINSMA. — Dr. J. COERT, De gecondenseerde melk als kindervoedsel. — P., Verschil in kracht der extracta narcotica aquosa en der spirituosa — Berichten Buitenland en Binnenland. — Corrigenda.

VERDER DEBAT ONWENSCHELIJK.

EEN WOORD AAN DR. G. W. BRUINSMA.

DOOR

Dr. W. KOSTER

Veroorloof mij, geachte ambtgenoot! dat ik den briefvorm kies voor een antwoord op uw artikel in N°. 21 van dit *Tijdschrift*. Die vorm schijnt mij het geschiktst ter betrachting der wenschelijke korthed, en ter vermindering van den indruk als beoogde ik een voortgezet, breedvoerig debat over het nut der „vrijheid van uitoefening der geneeskunst”.

Ofschoon ik blijf meenen dat die „vrijheid” wenschelijk is, *mits toegelaten op verstandige wijze, na rijp overleg, en met helder begrip omtrent de verplichtingen, welke de Staat daardoor tegenover de wettelijk bevoegde geneeskundigen en het volk op zich neemt*, wil ik volstrekt niet verder opzettelijk de juistheid dier meening trachten te staven.

Om twee redenen. De eerste is reeds afdoende. Ik geloof toch niet dat voorloopig een spoor van kans bestaat voor het verkrijgen dier „vrijheid” in Nederland. En vervolgens: een volledig en grondig betoog zou eene nauwkeurige studie en vergelijking van „geneeskundige Staatsregelingen” van verschillende landen en van de toestanden in die landen eischen; ik zou veeleer een boekdeel over politieke oeconomie, dan een artikel in een tijdschrift voor geneeskunde moeten schrijven. Gij begrijpt dat ik daarop geen plan heb, in aanmerking genomen mijn gemis aan vertrouwen op praktische beteekenis van mijn werk.

Die practische beteekenis zou ik zelfs dan zoo hoog niet schatten, als gij schijnt te onderstellen, wanneer het mij gelukte door het zoo even bedoelde boekdeel u, en het gansche Nederlandsche volk, tot het wenschen van „beroeps-vrijheid” te brengen.

Gij interpreteert, reeds in het begin van uw artikel, het mijne niet geheel juist. Gij laat mij zeggen, dat ik het „voor de lijdende menschheid nuttig, voor de studie der geneeskundige wetenschap wenschelijk” vind; *de uitoefening der geneeskundige practijk aan elkeen vrij te laten*. (Tweede alinea van uw aanhef).

Dat heb ik nergens gezegd. De beteekenis mijner bewering dat men, de beroepsvrijheid gerust kan invoeren (natuurlijk onder doelmatige, verstandige voorwaarden) als er een anders onbereikbaar goed door te verkrijgen is, wordt in het verband waarin die bewering voorkomt, een geheel andere, dan in de sententieuze uitspraak, welke gij mij toedicht.

Wees zoo goed het slot van mijn betoog (blz. 196) nog eens te lezen. Vijftien regels boven het einde is „de beroepsvrijheid” afgehandeld. Wat ik dan „voor de lijdende menschheid nuttig, voor de studie der geneeskundige wetenschap wenschelijk” noem, is wetswijziging omtrent *de bevoegdheid voor de uitoefening der geneeskunst*. Het is, uit het verband, volkomen klaar dat ik daar slechts het oog heb op de algemeene, tegenover de beperkte bevoegdheid, en op de wenschelijkheid aan het „Doctoraat” het recht van practijk te verbinden, tegenover het alleenzaligmakend arts-diploma.

Om dat doel te bereiken: *des noods beroepsvrijheid*, welke ik, persoonlijk, meen dat voor de waardigheid en de beteekenis der bevoegde geneeskundigen wenschelijk is. Ook voor de eenige doelmatige bestrijding der kwakzalverij: *zien en weten wat er gebeurt, en kennis en verlichting verspreiden* (waartoe gij, geachte ambtgenoot! met uw Maandblad op loffelijke wijze meewerkt) acht ik de vrijheid beter; ten slotte voor de zieke menschen niet gevaarlijker dan de nu bestaande verboden kwakzalverij.

Hierin kan ik dwalen. Maar gij moogt mij niet als doel toeschrijven, wat ik slechts als (niet eens noodzakelijk) middel aanwees; en waarvan ik geenszins gezegd heb dat het „voor de lijdende menschheid nuttig, voor de studie der geneeskunde wenschelijk” is. Ik houd de „beroepsvrijheid”, in die twee opzichten, voor onbeteekenend (voorloopig ten minste); maar acht haar nuttig, om op den duur een zuiverder toestand te verkrijgen, en de kwakzalverij met beter gevolg te bestrijden. Voor „lijdende menschheid en wetenschap” wenschte ik wijziging van bepalingen omtrent *de bevoegdheid der bevoegden*.

Dat staat, naar ik meen duidelijk, in mijn artikel te lezen.

Gij begrijpt, waarde Doctor! dat ik onder deze omstandigheden, weinig opgewektheid gevoel om kritiek te beproeven uwer argumenten tegen de vrijheid van uitoefening der geneeskunst. Wij zijn het daarover eens, dat zij voor het verband tusschen doctoraat en practijk, en voor het vaststellen van de grenzen der „beperkte bevoegdheid” niet noodig is. Wat gij op blz. 382 zegt: „de scheiding van verschillende onderdeelen der geneeskundige wetenschap heeft in de practijk nimmer tot zulke moeielijkheden aanleiding gegeven, als de geachte schrijver schijnt te veronderstellen”, kan alleen het gevolg zijn van minder nauwkeurig lezen van hetgeen in mijn artikel op blz. 196 (in 't midden) voorkomt. Ik zeg daar niet veel anders dan gij; even als ik op blz. 194 reeds

opmerkte, dat het, in beginsel ongerijmd schijnende „reglementeeren” van „grenzen der bevoegdheid” in de practijk weinig bezwaren opleverde. Doch ik voorzie een sterke oppositie tegen mijne denkbeelden, vooral gegrond op het dogma van het voortreffelijke der algemeene bevoegdheid, en *de onmogelijkheid te omschrijven wat een medicus internus, een chirurg, een verloskundige, doen en laten mogen.*

Mocht ik er niet op wijzen, dat de zaak niet uitgemaakt zou zijn, als eene oppositie op die gronden triomfeerde? Dat dan nog eens ernstig de vraag behandeld zou moeten: is de geheele vrijheid van uitoefening der geneeskunde wel zoo bedenkelijk als men meent?

Ik wil nu nog doen opmerken, dat, behalve wettelijke regeling van beperkte bevoegdheid naast algemeene en algeheele vrijheid, ook voor onbevoegden, nog een derde, misschien niet onpractische oplossing van het vraagstuk mogelijk schijnt.

Men zou het arts-examen naar de tegenwoordige wetten kunnen houden, en daarnaast aan ieder die een graad van doctor in *genees- heel- of verloskunde* aan een Universiteit verkregen heeft *de volle vrijheid voor de practijk* kunnen toekennen, doch zóó dat hij *door zijn bevoegdheids-titel* aan het publiek duidelijk als alleen *partieel* bevoegd wordt aangewezen. Wil nu genoemd publiek iemand die bijvoorbeeld alleen voor de geneeskunde gepromoveerd is toch te hulp roepen voor zwangere en barende vrouwen . . . 't zou onverstandig zijn, maar men denke aan een Latijnsch en aan een Hollandsch spreekwoord: habet quod sibi imputet en: 't zal zoo'n vaart niet loopen!

Strikt genomen kon ik hiermede eindigen. Veroorloof mij evenwel, dat ik nog wijs op sommige punten, welke bij het beoordeelen van dit vraagstuk in aanmerking komen; en vergeef het mij, indien daardoor blijkt dat ik met vele uwer beschouwingen niet kan instemmen.

Hebt gij wel kennis genomen van het oordeel over wetten tegen onbevoegde uitoefening der geneeskunde, van een man dien gij wel als een minder ergen radikaal zult beschouwen, dan ik u waarschijnlijk toeschijn, en aan wiens uitspraken gij, even als ik, wel eenig gewicht zult hechten?

RUDOLF VIRCHOW schreef over deze vraag meerdere belangrijke artikelen. Gij vindt ze in: „Gesammelte Abhandlungen aus dem Gebiete der oeffentlichen Medizin und der Seuchenlehre, Band I, S. 50, e. v. (Berlin, HIRSCHWALD, 1879).

Zie hier een paar kernachtige uitspraken. Na eenige historische beschouwingen, ook met het oog op Amerika, lezen wij (S. 52): „Die Erfahrung scheint daher eben so sehr, wie gegen die Aufrechterhaltung der Pfuscherergesetze, auch gegen die absolute Kurirfreiheit zu sprechen. Das Princip des freien Staats ist mit Pfuscherergesetzen, mit Beschränkung der Kurirfreiheit durch Gesetze unverträglich”. Daarom eischt VIRCHOW hetzelfde, wat ik in mijn artikel met „den heiligen Hermandad” bedoelde, maar in geen uitvoerig, met een memorie van toelichting voorzien wetsontwerp, nader, als mogelijk zal trachten uiteen te zetten: „Organisation der Freiheit”.

Want het jus impune occidendi, of de volkomen *vrijheid* der van Staatswege *bevoegd verklaarde* geneeskundigen heeft ook haar bedenkelijken kant. Zonder een „doelmatig georganiseerde” vrijheid is echter de eenmaal *bevoegd verklaarde* geneeskundige niet, of bijna niet, onder het bereik der strafwet te krijgen.

Tot zoover had ik geschreven, toen uw „ingezonden stuk” in N°. 23 onder mijne oogen kwam.

Wat geeft u het recht tot zulk een toon, en zulke uitvallen?

Ik heb uw werk geroemd, uwe statistische nasporingen en bijdragen, in oprechtheid, belangrijk genoemd. Maar wij behoeven toch niet te zweren bij uwe conclusiën en redeneeringen!

Hoe ter wereld kwam het in uw brein op, dat mijn titel „onnauwkeurige cijfers, enz.” *uwe* becijferingen als onnauwkeurig aanwijst, terwijl ieder, die denken kan, inziet dat Statistieke gegevens in het algemeen bedoeld worden, en het „onnauwkeurige” nog eer op *mijn* cijfers slaat. Ik noem die gaarne niet absoluut nauwkeurig, maar men heeft er wat aan; vooral daar zij waarschijnlijk te laag zijn. De uwe zijn interessant, maar wat moeten wij er, voor het vraagstuk van voldoende geneeskundige hulp en inrichtingen van onderwijs, mede doen? Op de *beteekenis* der cijfers komt het aan!

Zoo moge uwe becijfering, waaruit blijken zou, dat 75 nieuwe artsen per jaar *misschien* voldoende zou zijn om het tegenwoordige niveau van ongeveer 1900 burger-geneeskundigen te houden, nauwkeurig zijn. Ik gaf vroeger de redenen op, welke dat *misschien* wettigen. Gij rekent er echter niet op dat ieder jaar de bevolking toeneemt, en dat voor burgerlijke en zeker militaire geneeskundigen jaren lang een buitengewoon groot contingent noodig zal zijn; gij laat de vraag rusten, hoe door „buitengewone maatregelen” in de behoeften van plaatsen waar geen artsen heen willen, moet worden voorzien; gij doet het voorkomen alsof uwe 75 artsen 'sjaars, ook slechts 75 nieuwe studenten in de geneeskunde ieder jaar aan de Universiteiten noodzakelijk maken, gij neemt volstrekt niet in aanmerking dat ik juist uitga *van dat aantal studenten* in de geneeskunde, als onmisbaar voor het beslissen omtrent inrichtingen van geneeskundig onderwijs. Ik wijs er op dat er 10 à 12 percent meer ieder jaar moet aankomen om een zeker aantal, bijvoorbeeld 90 geneeskundigen 'sjaars, op te leveren. Gij Statisticus! geeft in uwe verhandeling geen blijken van bekendheid met het feit, dat voor de vraag naar de jaarlijksche behoefte aan geneeskundigen, niet alleen de sterfte onder hen, maar ook hun diensttijd, vooral voor ons Vaderland, in aanmerking moet genomen worden. Triomfantelijk, als om reeds a priori het ongerijmde mijner beschouwing aan te toonen, roept gij: „8 geneeskundigen 'smaands zouden sterven!” Die dwaze inval kwam alleen in uw hoofd op. Ik maak op een en ander, en met welgemeende waardeering van uw arbeid mijne bedenkingen. En gij vaart tegen mij uit alsof ik een knoeier was!

Ik kan met u niet verder debatteeren. Gij leest te slecht en interpreteert te haastig en onjuist. Naar aanleiding van het feit, eenvoudig in het Tijdschrift geconstateerd, dat er *dit jaar* 30 geneeskundigen voor het Ned. Ind. Leger worden gevraagd, laat gij *mij* zeggen, dat ik er ieder jaar 30 voor dat leger noodig acht. En zoo zou ik nog meer kunnen bijbrengen. Hoe moet men zich uitdrukken om door u begrepen te worden?

Overigens geeft de oproeping van 21, verleden jaar, en van 30 nu, in verband met het feit, dat vele jaren geleden, toen de Utrechtsche militaire school nog bestond, 30 nieuwe officieren van gezondheid, jaarlijks, *voor den ganschen dienst*, niet te veel scheen, veel te denken.

Ik eindig hiermede mijn in goeden luim begonnen „woord” om nog op één feit de aandacht te vestigen.

Dat feit, door Dr. BRUINSMA niet vermeld, komt voor het beoordeelen dezer punten ook zeer in aanmerking: de aanstelling van zeer vele Duitschers, dikwijls van dubieuse waarde, bij het Ind. leger, zoodat een aanzienlijk getal der geneeskundigen bij dat leger uit Duitschers bestaat. Werden die naast, of ter completeering van het gevraagde, maar niet verkregen getal Nederlanders aangesteld? — Niettegenstaande al dat voor Nederland vernederend getob, moet men dit jaar 30 artsen voor het Ind. leger komen vragen!

A A N H A N G S E L.

Nu ik van den Heer BRUINSMA afscheid heb genomen, en zal afwachten of de door hem beloofde verhandeling over medisch-sociale behoeften, mij later nog aanleiding tot opmerkingen geeft, meen ik aan de lezers van dit Tijdschrift nog eenige rekenschap schuldig te zijn omtrent de „georganiseerde vrijheid”.

Ik had Dr. BRUINSMA en mij zelve, en alle bevoegde geneeskundigen (onder heel wat voorwaarden natuurlijk) ook aansprakelijk willen maken voor doodslag door onkunde of nalatigheid, of voor lichamelijke schade door dezelfde aanleidingen aan menschen toegebracht zoo als door bevoegde geneeskundigen zeer zeker en niet zoo zelden plaats heeft. Waarom moet de een of andere leek-ignorant, die zijn naaste met laxeerpillen of met een hocus pocus van vlier, kamillen, salie enz. „geneeskundig” behandelt of mishandelt, gestraft worden, en kan een *bevoegd* ignorant straffeloos schuldig zijn aan (onwilligen) doodslag, of het verliezen van hand of voet of oog door zijn zieken?

Ik weet wel dat ik hier een weg opging vol voetangels en klemmen; maar meende toch, *juist in verband met de beroepsvrijheid*, den geneeskundige in vele gevallen evenzeer onder het bereik der strafwet te kunnen brengen, als bijvoorbeeld bouwkundigen, die door onkunde of nalatigheid zoo „licht en dicht” bouwen, of zoo onvoorzichtig zijn dat tijdens de constructie het huis instort en werklieden gekwetst of gedood worden.

Met welwillendheid en met een open oog bij mijne lezers voor het waarlijk ook niet volmaakte van den bestaanden toestand zou — dacht ik — een „causerie” over dat vraagstuk, wel niet tot een direkt wetsvoorstel ter invoering der vrijheid van uitoefening der geneeskunst voeren, maar eenige belangstelling kunnen wekken.

Nu de Heer BRUINSMA mij op zoo ruwe wijze uit mijn koets doet vallen, en anderer kitteloorigheid omtrent deze punten niet noodeloos willende treffen, zal ik de vrijheid nemen nog slechts te wijzen op eenige beschouwingen van VIRCHOW, op een uitspraak van een schrijver die de goede werking der beroepsvrijheid in Duitschland roemt, en dan *voorloopig* zwijgen over deze onderwerpen.

Vooraf merk ik nog op dat ik reeds jaren geleden in een Gidsartikel de vrijheid van uitoefening der geneeskunde verdedigde, en het genoeg smaakte

dat de oud-Hoogleraar en oud-Minister VISSERING, wien men toch wel niet voor een anarchist zal houden, mij zijne instemming met mijne denkbeelden betuigde.

In plaats dus van een eenigszins uitgewerkt betoog, waarvoor de Heer BRUINSMA mij den lust heeft benomen, een paar tot nadenken stemmende uitspraken van Deutschland's grootsten patholoog en bekenden staatsman.

„Statt die Unwissenden und Ungeschickten für Pfuscher zu erklären, denuncirt man die Ungeprüften”. (l. c. blz. 54).

„Nach den Principien des freien Staatslebens dürfen wir die Beschränkung (der behandeling van zieken door ignoranten) nicht in der praeventiven Ausschliessung aller derjenigen, welche die festgesetzte Prüfung nicht bestanden haben, suchen, sondern wir müssen der einen demokratischen Einrichtung eine andere demokratische als Gegenwicht gegenüber stellen. Auf diese Weise ist der bewunderungswürdige Organismus des nord-amerikanischen Staatslebens zu der Macht gekommen, welche durch das Gleichgewicht aller einzelnen Kräfte die innere und äussere Sicherheit gewährleistet. *Das Hauptmittel der Demokratie ist die Bildung*”. (eodem l.)

„Freilich von unseren Aerzten werden nicht viele den Beruf in sich fühlen, ihre wunderthätige Stellung gegen eine wahrhafte Culturstellung aufzugeben” (blz. 55).

Dr. BRUINSMA zal al zulke beschouwingen „Utopiën” noemen. Waar is de grens tusschen Utopiën en Idealen? En moet men niet naar het „Ideale” streven, om de gebreken van het „Reale” te verbeteren?

Doch ik wenschte den lezer slechts op VIRCHOW's beschouwingen te wijzen, en hem ook de volgende uitspraak van Dr. A. LION (Vierteljahrschr, für öffentliche Gesundheitspflege von C. RECLAM, 1870 S. 281) mede te deelen. Nadat hij de vrees voor de „Gewerbefreiheit” geschetst heeft, zegt hij: „Es lässt sich nun allerdings aus der kurzen Zeit, seit dieses Gesetz besteht, noch gar nichts darüber sagen, ob in der That diese Befürchtungen sich erfüllt haben, allein so weit ich, wenigstens für Berlin, die Verhältnisse verfolgt habe, scheint das eher günstige als ungünstige Wirkungen für die leidende Menschheit sowohl als für den ärztlichen Stand zu haben. Die sogenannte Pfuscheri scheute früher das Licht, oder, horribele dictu, sie suchte sich unter der Aegide von Aerzten zu verschanzen, bezahlte auch wohl ihre Strafen, weil sie dies für die wirksamste Reclame hielt, die es auch in der That war. Jetzt tritt, wer den Muth dazu hat, offen und ungescheut auf, aber nur wenige haben diesen Muth, weil sie die Folgen ihrer Handlungen vor dem Strafrichter zu vertreten haben”.

„Was besonders hervorgehoben werden muss — zegt de S. verder — ist die grössere Selbständigkeit und freiere Bewegung, die Aerzte seit Einführung der Gewerbe-Ordnung erreicht haben, und es wird nur ihre Schuld sein, wenn sie dieselbe nicht behaupten”.

Het aangevoerde, en al wat ik er nog bij zou kunnen voegen, wordt evenwel voor het oogenblik geheel op den achtergrond geschoven door de uitspraken van Dr. GUTTSTADT, door Dr. BRUINSMA in N°. 21 van dit *Tijdschrift* medegedeeld.

Wat ik van Deutsche geneeskundigen over deze aangelegenheid nu en dan hoorde klinkt heel anders; maar ik ben op het oogenblik niet in staat meer

dan een algemeenen indruk weer te geven. Ter beoordeeling der juistheid en der beteekenis van GUTTSTADT'S beweringen zou ik nasporingen moeten doen, welke mij op het oogenblik niet mogelijk zijn.

Ik moet mij echter de vrijheid veroorloven te doen opmerken, dat onze Oostelijke Collega's nog al eens — zoo als men zegt — een wijde keel openzetten. Als men eens wist, wat er in Nederland in 't geheim gekwakzalverd wordt, zouden stellig schilderingen van toestanden mogelijk zijn niet minder treurig dan die GUTTSTADT van Deutsche dorpen geeft, vooral nu door de wijsheid onzer wetgevers vele dier welvarende en talrijk bevolkte dorpen van bevoegde geneeskundige hulp verstoken zijn. Maar onze praeventieve wetten belleten . . . niet de kwakzalverij, maar het aan 't licht komen der kwakzalverij.

Slechts de particuliere geneeskundige inrichtingen, met onbevoegden aan 't hoofd, zou men in Nederland niet terugvinden — dat erken ik. Maar is men — mag ik vragen — in Deutschland dan geheel stomp — of krankzinnig? Meer dan dertien jaren bestaat de „Gewerbefreiheit” Als zij zoo ondoordacht, zoo zonder eenige voorzorgen is ingevoerd, dat de leeken niet alleen de vrijheid hebben om *op hun manier en onder verantwoordelijkheid voor den Strafrechter* te medicineren, maar ook bijna alle rechten, die alleen *aan de bevoegdheid mogen worden toegekend*, was er dan in al die jaren geen wetje te maken, dat het gezond verstand weêr ten troon verhief. Waarom niet eenvoudig bepaald, dat ieder die een „Privat-Heilanstalt” opricht, bevoegd geneeskundige zijn, of een dusdanigen aan zijn inrichting verbinden moet?

Wie den verdediger der vrijheid van uitoefening der geneeskunst verwijt, dat hij dan *consequent* ook gemeentebesturen het recht moet geven om den aschboer tot gemeente-arts aan te stellen; wie beweert dat dan ook de eerste de beste het recht moet hebben om, op een door hem geschreven papiertje, van den apotheker opium, arsenicum, cyankalium in onbegrensde hoeveelheden te verkrijgen, slaat door als Dr. BRUINSMA, en is voor discussie onvatbaar.

Als alles waar is, wat Dr. GUTTSTADT meêdoelt (maar bescheiden twijfel is geoorloofd) blijkt alleen, dat men bij het stelsel van niet praeventief tegen onbevoegde uitoefening der geneeskunst handelen, in Deutschland uiterst ondoelmatig is te werk gegaan.

En welke uilskuikens moeten de Duitschers, die zich toch zoo gaarne de *intelligente* natie, bij uitnemendheid noemen, wel zijn als zij de gestichten bevolken wier aard ons Dr. BRUINSMA op zijne vermakelijke blz. 379, in lachwekkend pathos schetst.

„Zoo als wij zeiden, mogen Staat en Gemeente geene behandeling van lijders aan niet-artsen opdragen; elk wie 't goed dunkt mag echter eene particuliere z. g. geneeskundige inrichting openen”.

Ter loops merk ik op dat men, als de waanzin eenmaal de teugels voert, even goed ieder het recht zou kunnen geven in den Rijksdag een Speech tegen Vorst VON BISMARCK te komen houden!) Dr. BRUINSMA gaat voort: 't Gevolg daarvan is dat zelfs schaapherders (lieve Hemel, waarom dat *zelfs*? Of een schaapherder of de keizer van Deutschland als „geneeskundige” een Privat-Heilanstalt dirigeert is precies hetzelfde!) en personen, die niet eens voldoende gewoon schoolonderwijs hebben genoten eigen ziekenhuizen hebben ter opname hunner patiënten”.

Denk u eens in Nederland een schaapherder, die niet eens voldoende school-
onderwijs heeft genoten, als geneesheer-directeur van een particulier ziekenhuis!
Evenwel men kan niet weten, de lieden loopen nu, schoon het strafbaar is,
met kankergezwellen wel naar „de Nonnen!”

De lezer zal het begrijpelijk vinden, dat ik zulken onzin geen verdere be-
spreking waard keur. Zijn de Duitschers zóó idioot dat zij zich als *schapen*
in zulke herders-hospitalen laten scheren (want men zal er toch wel moeten
betalen), dan is die natie, in den strijd om 't bestaan der volken, tot snellen
ondergang gedoemd.

Gevoelde Dr. BRUINSMA dan niets van de „vis comica” eener andere mede-
deeling op dezelfde bladzijde, voor welke ik hem dankbaar ben, omdat elke
kitteling onzer lachspieren in dit tranendal dank verdient? Wij lezen daar:
„Een arts in het land van Thüringen weigerde om het gevaar de exstirpatie
van een omvangrijk gezwel in de halsstreek, waarop hij met vertrouwvolle
kalmte ten antwoord kreeg van den lijder, dat hij dan naar X. zou gaan, die
het zeker wel zou durven ondernemen. X. was een oud-kastelein zonder eenige
opleiding.”

Dr. BRUINSMA vermeldt niet of de oud-kastelein er het mes in gezet heeft;
en daarom beteekent het gansche verhaal niets. Maar het denkbeeld dat de
oud-kastelein het wezenlijk gedaan zou hebben, en dat dan de bevoegde machten
eenvoudig zouden zeggen: „nun ja, es lebe die Gewerbefreiheit!” is buiten-
gewoon komiek. Immers ik mag toch niet, in ernst, aannemen, dat na de
„Gewerbefreiheit” het steeds als zoo krachtig geroemde Deutsche Staatsbestuur
en een groot deel van het volk tot imbecillitas mentis ex consequentia zijn
vervallen?

Maar laat ik niet langer zóó voortgaan! Ik eindig met nog een opmerking
en eenige conclusiën.

De opmerking is deze: dat het toppunt van dwaasheid bereikt wordt door
hetgeen wij op blz. 380 en 381 van Dr. BRUINSMA lezen. Als de Deutsche
Regeeringen, na de invoering der vrijheid van uitoefening der geneeskunde,
inderdaad, daarin eene aanleiding vinden om zich voor medicina forensis en
openbare hygieïne ook met „onbevoegden” te behelpen, in plaats van, zoo als
mijne illusie is, juist in de beroepsvrijheid een prikkel te vinden tot het
krachtig en doelmatig organiseeren van die twee takken van den Staatsdienst,
dan moet ik erkennen zal de beroepsvrijheid zeker nadeelig werken. Ik ver-
dedigde echter geen waanzin; maar eene „organisatie der vrijheid”, welke ik
blijf meenen dat toch in de toekomst komen moet. De opportuniteit van hare
invoering, thans in Nederland, kan natuurlijk door Dr. BRUINSMA betwijfeld
worden.

De stellingen, welke ik na al het over deze punten geschrevene, meen be-
wezen te hebben, zijn:

In Nederland is op den duur eene hoeveelheid van ongeveer 2300 burger-
geneeskundigen noodig, zal er ook voor het welvarende Nederlandsche „platte-
land” kans op vestiging van bevoegde bekwame geneeskundigen zijn.

De kans op kwakzalverij neemt toe in omgekeerde reden van het aantal
bekwame geneeskundigen.

Voor den militairen geneeskundigen dienst zijn, ten minste, ieder jaar 25 Nederlandsche geneeskundigen hoog noodig.

Voeg daarbij *een zeventigtal* nieuwe burgergeneeskundigen om het niveau van 2300 te houden, dan moeten er in Nederland, zal alles goed gaan, ongeveer 95 nieuwe geneeskundigen 's jaars bijkomen 1).

Voeg ruim 10 procent bij dat jaarlijks noodige aantal voor het vroeger vermelde sterven en op andere wijze wegvallen der studeerenden, dan moeten er in Nederland inrichtingen van geneeskundig onderwijs zijn, waar meer dan 200 studenten tegelijkertijd in ziekenhuizen, sectielokalen, laboratoria enz. gelegenheid tot hooren, zien en handelen hebben.

Hoe nauwkeurig de becijfering van Dr. BRUINSMA zijn moge, waarop de uitspraak gegrond werd, dat voor burgerlijke en militaire behoeften 75 's jaars voldoende zijn; uit die uitspraak volgt alleen dat het gevaarlijk is niet wat verder te zien dan de grenzen eener statistieke tabel.

Utrecht, 14 Juni.

Naschrift. Het zij mij geoorloofd den Heer Dr. v. W., die in N°. 22 eenige van instemming met mij getuigende beschouwingen schreef, naar aanleiding van "Stemmen uit den vreemde", dank te zeggen. Wat zijne zeer in aanmerking komende bedenkingen betreft, heb ik op het oogenblik geen tijd, die zoo grondig te behandelen als zij verdienen.

Dr. v. W. sta mij toe, hier slechts mijne meening voorloopig uit te spreken: dat, als men maar niet roekeloos inrichtingen van geneeskundig onderwijs afbreekt (gelijk geschied is), in plaats van ze te verbeteren, en als men (hetzij dan met of zonder beroepsvrijheid) de door mij bepleite *bepaalde bevoegdheid na promotie* (zij het dan *formeel* als algemeene bevoegdheid) weder toelaat, reeds veel verbetering mogelijk zou blijken.

Het denkbeeld van Dr. v. W.: eene allezins goede inrichting, welke men door den naam "artsen-school" zou kunnen aanduiden, en herstel eener inrichting voor opleiding van militaire geneeskundigen (natuurlijk in harmonie met de tegenwoordige behoeften en bestaande Wetten), waarbij vermindering van het getal Universiteiten mogelijk zou zijn, is zeer verdedigbaar, maar wie gelooft aan de mogelijkheid van zulk een "opbouwen" bij de tegenwoordige politieke Nederlandsche toestanden? De hoofdzaak is voor het oogenblik: *behoud en verbetering van hetgeen wij hebben.*

Gaat men echter een Universiteit afbreken, dan zou het bezwaar niet zoo zeer liggen in den aard van hetgeen opgeruimd wordt, maar in de twijfelachtige bouwkracht van Nederland, als eens iets anders in de plaats van het afgebrokene, noodzakelijk of zeer wenschelijk bleek.

Afbreken heeft de natie, waartoe ik behoor, nog al gedaan; geeft de geschiedenis der laatste jaren vele voorbeelden van opbouwende, organiseerende kracht?

BIJLAGE.

Na het verzenden van het bovenstaande vond ik nog een paar belangrijke bijdragen. Vooreerst moet ik wijzen op de volgende uitspraak van Dr. J. A.

---

1) Of dat nu allen "artsen" moeten zijn, is mij hier onverschillig. En het behoeft geen betoog, dat, wegens het aanzienlijke thans bestaande te kort, voorloopig nog meer toevoer jaarlijks noodig (en ook op de komst) is.

FLES (*Het betoog van den Hoogleeraar DONDERS. Kritisch getoetst.* Utrecht 1867, blz. 16): „Neen Indië kan zich niet vergenoegen met een klein aantal Doctoren en artsen; Indië moet jaarlijks 25, 30 en meer Officiëren van Gezondheid uit het moederland zien aankomen”. — Dat werd geschreven 16 jaren geleden!

Voorts is de volgende zaak van belang. Dr. BRUINSMA wijst (blz. 377 e. v. van N°. 21 van dit *Tijdschrift*) op de belangrijke *vermindering* van het aantal geneeskunde studeerenden in Duitschland; kennelijk omdat hij daarin een gevolg der „Gewerbefreiheit” ziet. In 1872 had het getal studenten zijn maximum bereikt, namenlijk 3522; slechts in 1879 is het weder iets hooger: 3580. Met betrekking tot de studenten in andere faculteiten, welke van 1872 tot 1879 met 35 pCt. toenamen, bedraagt de vermeerdering in de medicijnen slechts 4 pCt.

Naast deze *naauwkeurige*, en grondslag voor redeneering vormende statistiek, legge men nu eens de volgende mededeelingen van een zeker niet minder bevoegd beoordeelaar dan Dr. GUTTSTADT-BRUINSMA, namenlijk van Prof. VON RECKLINGHAUSEN te Strassburg. „Nachdem der Andrang zum medicinischen Studium an den deutschen Universitäten im vergangenen Jahrzehnt um ein Geringes gesunken war, ist er etwa seit 3 Jahren mächtig gestiegen, gegen über 1875 um 60 procent, während die Zunahme des Besuchs der deutschen Universitäten überhaupt nicht ganz 50 procent beträgt. Die Zahl der Prüflinge des medicinischen Staatsexamens im deutschen Reich zeigt auch bereits ein deutliches Anschwellen. Der Jahrgang der ärztlichen Approbationen pro 1880—1881 beträg: 556, pro 1881—1882: 669.

„Seit dem Wintersemester 1875—1876 bis zum Winter 1882—1883 stieg die Zahl der Inskribirten der medicinischen Fakultäten Deutschlands von 3540 auf 5750 = Zunahme um 61 procent, die Zahl der juristischen Studirenden von 4570 auf 5610 = Zunahme um 23 procent; ferner ist die Zahl dieser jetzt unter die der Mediciner gesunken, während früher das Verhältniss 9 : 7 bestand.”

Hieruit zou kunnen blijken, dat de „Gewerbefreiheit” de aantrekkelijkheid van het beroep van bevoegd geneeskundige zeer heeft doen toenemen.

Overigens onthoud ik mij van commentaren.

Ik ontleen deze bijzonderheden aan een allerbelangrijkst boekje, waarop ik, vooral omdat het in Holland wel weinig bekend zal worden, zeker later nog eens zal terugkomen: Die historische Entwicklung des medicinischen Unterrichts, seine Vorbedingungen und seine Aufgaben, Rede von Dr. FR. VON RECKLINGHAUSEN d. Z. Rektor der Universität Strassburg, 1883. Ook voor de vraag der beroepsvrijheid is het van belang. De aangehaalde deelen vindt men blz. 26 en 27.

W. K.

WETENSCHAPPELIJKE MEDEDEELINGEN.

DE GECONDENSEERDE MELK ALS KINDERVOEDSEL. — Een kind van omstreeks 14 dagen, dat uitsluitend gevoed wordt met